

*До разової спеціалізованої вченої ради
Національного університету
«Одеська юридична академія»
65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23*

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента, кандидата юридичних наук, доцента

Белогубової Оксани Олександрівни

на дисертацію Жакун Маргарити Юріївни

на тему: «Воєнна дипломатія в міжнародно-правовій доктрині»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 293 «Міжнародне право»

Актуальність дослідження. Сучасна наука міжнародного права стикається з надзвичайно складним і багатограним завданням – забезпечення світового правопорядку в умовах, коли класичні механізми колективної безпеки дедалі частіше виявляються недостатньо ефективними перед новими викликами міждержавної взаємодії. Особливої гостроти зазначена проблематика набуває в умовах ядерної загрози, за яких ціна прорахунку чи невдалого правового регулювання конфлікту вимірюється не лише політичними, а й екзистенційними наслідками для міжнародної спільноти. Традиційні інститути міжнародно-правового регулювання, розраховані здебільшого на превентивне стримування та поступове узгодження інтересів держав, виявляють обмежену спроможність стримувати ескалацію конфліктів у ситуаціях, коли силовий фактор набуває визначального значення. За таких обставин силовий тиск дедалі частіше поєднується з переговорними механізмами врегулювання, що зумовлює об'єктивне зростання

ролі дипломатичних каналів як інструменту деескалації, пошуку компромісу та узгодження позицій конфліктуючих сторін навіть у найбільш напружених фазах протистояння.

Дипломатія, таким чином, набуває значення не допоміжного елемента зовнішньої політики держав, а самостійного предмета міжнародно-правового аналізу, здатного розкрити внутрішню логіку взаємодії між воєнною силою та правовими засобами врегулювання спорів. Саме в межах воєнної дипломатії формуються ті процедурні й змістовні механізми, які дозволяють поєднати легітимне застосування сили з пошуком мирного виходу з кризи, а отже, потребують окремого доктринального осмислення в системі міжнародного права.

Отже, наукове вивчення феномену воєнної дипломатії відповідає нагальним потребам доктрини міжнародного права щодо забезпечення стабільності глобальної системи безпеки, а також створює теоретичне підґрунтя для вдосконалення правових механізмів запобігання ескалації конфліктів у сучасних геополітичних умовах.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертація узгоджується з основоположними засадами наукових напрямів, пов'язаних з дослідженням актуальних проблем міжнародного права, міжнародного гуманітарного права, міжнародної безпеки, підтримання міжнародного миру і правопорядку, а також розвитку міжнародно-правових механізмів реагування на збройні конфлікти – відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри на 2021–2025 роки на тему: «Міжнародне право та захист прав людини в цифрову епоху», в межах плану науково-дослідної роботи університету на 2021–2025 роки на тему: «Правове та суспільне життя України в антропоцентричному вимірі в цифрову епоху»; та відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри на 2026–2030 роки на тему: «Міжнародне право та захист прав людини в умовах інноваційних технологій: сучасний стан та напрямки трансформації», в межах плану науково-

дослідної роботи університету на 2026– 2030 роки на тему: «Соціально-політична стабільність в період воєнних та поствоєнних трансформацій: правові, економічні, гуманітарні, інноваційно-технічні можливості в цифрову еру».

Структура та зміст роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (330 найменувань).

У **вступі** авторкою обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано мету, яка знайшла свою конкретизацію у відповідних завданнях, визначено новизну отриманих результатів, їх наукове та практичне значення для розвитку науки міжнародного права. Визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наведено дані про апробацію результатів дослідження, наукові публікації здобувача.

У **першому розділі** дисертаційного дослідження – «Теоретико-методологічні та філософсько-правові засади дослідження феномену воєнної дипломатії» (с. 16–62) – автором закладено концептуальний та методологічний фундамент усієї роботи: у підрозділі 1.1 «Філософсько-правові витоки уявлень про воєнну дипломатію» (с. 16–34) простежено еволюцію філософсько-правової думки щодо співвідношення сили та права у міждержавних відносинах – від класичних концепцій природного права та вчень про справедливу війну до сучасних напрямів міжнародно-правової науки, що дозволяє виявити світоглядні передумови формування доктрини воєнної дипломатії; у підрозділі 1.2 «Доктринальні та методологічні підходи до осмислення воєнної дипломатії в міжнародно-правовій доктрині» (с. 34–53) систематизовано наукові погляди на природу, зміст і функціональне призначення воєнної дипломатії, проаналізовано порівняльно-правовий, історико-правовий та системно-структурний методологічні інструменти й сформульовано авторську методологічну позицію дослідження; а в підрозділі 1.3 «Співвідношення поняття воєнної дипломатії з суміжними категоріями» (с. 53–62) здійснено розмежування досліджуваного

феномену з такими поняттями, як воєнна сила, превентивна дипломатія, миротворчість та мирне врегулювання конфліктів, що дозволило чітко окреслити предметне поле дослідження й уникнути термінологічної багатозначності. Таким чином, розділ 1 виконує роль теоретико-методологічного підґрунтя дисертації, формуючи понятійно-категоріальний апарат і методологічний інструментарій для подальшого аналізу.

Другий розділ – «Трактування воєнної дипломатії в міжнародно-правовій доктрині» (с. 63–117) – присвячений змістовному розкриттю феномену воєнної дипломатії крізь призму його історичного розвитку та нормативно-правового оформлення: у підрозділі 2.1 «Історична ретроспектива воєнної дипломатії» (с. 63–84) прослідковано генезу та етапи еволюції воєнної дипломатії як практичного та доктринального явища в різні історичні періоди міжнародних відносин; у підрозділі 2.2 «Міжнародно-правові основи воєнної дипломатії» (с. 84–98) проаналізовано нормативний фундамент досліджуваного інституту, включаючи відповідні джерела міжнародного права, що регламентують взаємодію воєнного та дипломатичного інструментарію держав; а в підрозділі 2.3 «Функції, форми та суб'єкти воєнної дипломатії» (с. 98–117) систематизовано функціональне призначення воєнної дипломатії, її інституційні форми реалізації та коло суб'єктів, уповноважених на її здійснення. Отже, розділ 2 забезпечує перехід від філософсько-методологічного осмислення до конкретно-правового аналізу, розкриваючи доктринальний зміст воєнної дипломатії як цілісного міжнародно-правового явища.

Третій розділ – «Воєнна дипломатія в системі сучасного міжнародного права» (с. 118–178) – зосереджений на прикладному аналізі функціонування воєнної дипломатії в актуальних умовах міжнародно-правового порядку: у підрозділі 3.1 «Місце воєнної дипломатії в механізмі забезпечення міжнародного правопорядку та колективної безпеки» (с. 118–140) визначено роль і взаємозв'язок воєнної дипломатії з інституційними механізмами колективної безпеки; у підрозділі 3.2

«Воєнна дипломатія в умовах трансформації міжнародно-правових режимів ядерного стримування, нерозповсюдження та роззброєння» (с. 140–158) досліджено вплив кризових тенденцій у режимах ядерної безпеки на трансформацію дипломатичних механізмів врегулювання; а в підрозділі 3.3 «Вплив сучасних збройних конфліктів на розвиток воєнної дипломатії: український досвід в міжнародно-правовій доктрині» (с. 158–178) проаналізовано практичне заломлення теоретичних положень дослідження крізь призму українського досвіду, що надає роботі особливої актуальності та практичної значущості. Таким чином, розділ 3 демонструє синтез теоретичних напрацювань попередніх розділів із сучасними викликами міжнародного правопорядку.

Висновки (с. 179–184) є логічно завершеними й послідовно відображають структуру дослідження – від філософсько-методологічних передумов через доктринальне визначення поняття, ознак та розмежування воєнної дипломатії із суміжними категоріями до її історико-правової еволюції, нормативної основи, функціонально-суб'єктної характеристики та системно-практичного аналізу в контексті колективної безпеки, ядерного стримування й досвіду сучасних збройних конфліктів.

Сильною стороною є авторська дефініція воєнної дипломатії (п. 3) з чіткими ознаками та прив'язкою до режимів *jus ad bellum*, *jus in bello*, *jus post bellum*, а також розмежування з суміжними категоріями, що усуває термінологічну невизначеність доктрини.

Загалом структура дисертації є логічною та послідовною, а зміст її розділів узгоджується із заявленою метою, завданнями та внутрішньою логікою дослідження. Запропонований авторкою підхід до обґрунтування воєнної дипломатії як самостійної категорії міжнародно-правової доктрини характеризується належним рівнем наукової аргументації, спирається на комплексне застосування сучасної

методології та підтверджується сформульованими висновками, які послідовно відображають результати проведеного дослідження.

Наукова обґрунтованість положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується використанням належного методологічного інструментарію, визначеного у першому розділі роботи, зокрема поєднанням історико-правового, порівняльно-правового та системно-структурного підходів, що дозволило автору здійснити всебічний аналіз феномену воєнної дипломатії. Сформульовані наукові положення спираються на широку емпіричну базу, яка охоплює як історичну практику держав, так і сучасні прояви збройних конфліктів, зокрема практику збройної агресії РФ проти України, що надає дослідженню необхідної фактологічної переконливості. Авторська дефініція воєнної дипломатії та виокремлені її визначальні ознаки логічно впливають із проведеного доктринального аналізу та узгоджуються з нормативним змістом відповідних міжнародно-правових режимів *jus ad bellum*, *jus in bello* та *jus post bellum*. Розмежування воєнної дипломатії із суміжними категоріями є результатом послідовного порівняльного аналізу, що підтверджує внутрішню логічність та несуперечливість запропонованих висновків. Загалом, наукові положення дисертації характеризуються достатнім ступенем аргументованості, а сформульовані рекомендації – відповідністю сучасним викликам розвитку міжнародного права та потребам вдосконалення практики забезпечення міжнародного правопорядку.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є першим комплексним дослідженням феномену воєнної дипломатії у міжнародно-правовій доктрині.

Наукова новизна дослідження розкривається в наступних положеннях, висновках та пропозиціях:

запропоновано авторський підхід до визначення поняття «воєнна дипломатія» як категорії міжнародно-правової доктрини, відповідно до якого воєнна дипломатія є дипломатичною діяльністю держави та інших суб'єктів міжнародного права, що здійснюється у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом, застосуванням сили чи погрозою силою, у межах міжнародно-правових режимів *jus ad bellum* і *jus in bello* та спрямована на захист інтересів міжнародного миру та безпеки, управління конфліктом і формування умов для *jus post bellum*.

обґрунтовано, що воєнна дипломатія у доктринальному вимірі є самостійною категорією, відмінною від військової, оборонної та безпекової і реалізується в умовах збройного конфлікту, застосування сили чи погрози силою та зосереджена на управлінні конфліктом і його врегулюванні, тоді як військова дипломатія функціонує через військово-представницький канал, оборонна – забезпечує інституційне співробітництво та нарощення спроможностей, а безпекова – охоплює широкий спектр безпекових викликів.

запропоновано розглядати функціонування воєнної дипломатії у площині *jus ad bellum*, *jus in bello* та доктринальних концепцій *jus post bellum*, *just peace*, що дозволяє охарактеризувати її як наскрізний інструмент управління збройним конфліктом у його повному циклі – від реагування на застосування сили до досягнення домовленостей і формування умов справедливого постконфліктного врегулювання.

Таким чином, наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у тому, що вперше в українській міжнародно-правовій доктрині здійснено комплексне осмислення воєнної дипломатії як самостійної категорії, сформульовано її авторську дефініцію, визначальні ознаки та встановлено чіткі критерії розмежування із суміжними поняттями – військовою, оборонною та безпековою дипломатією. Запропонований підхід до розгляду воєнної дипломатії крізь призму режимів *jus ad bellum*, *jus in bello* та доктринальних концепцій *jus post bellum* і *just peace* дозволив

концептуалізувати її як наскрізний інструмент управління збройним конфліктом у повному його циклі, що становить суттєвий внесок у розвиток доктрини міжнародного права.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання: у науково-дослідній діяльності – як теоретичної основи для подальших досліджень проблематики врегулювання збройних конфліктів та застосування сили в міжнародному праві; у правотворчій діяльності – при розробці та вдосконаленні нормативно-правових актів, що регулюють діяльність органів державної влади у сфері зовнішніх зносин, оборони та безпеки в умовах збройного конфлікту; у практичній діяльності органів дипломатичної служби, оборони та безпеки – як методологічного орієнтира для розуміння правових меж і форм здійснення воєнної дипломатії; а також у навчальному процесі – при викладанні дисциплін міжнародного публічного права, дипломатичного права та права міжнародної безпеки, зокрема при підготовці відповідних навчально-методичних матеріалів.

Дотримання принципів академічної доброчесності. У дисертаційному дослідженні та/або наукових публікаціях здобувачки НЕ виявлено текстових запозичень без посилання на першоджерело, фабрикації, фальсифікації та інших порушень принципів академічної доброчесності. Академічний текст можна вважати авторським і оригінальним у важливій для міжнародно-правової науки площині.

Щодо конфлікту інтересів. Рецензент не має реального чи потенційного конфлікту інтересів щодо Жакун Маргарити Юріївни та її наукового керівника, Мануїлової Катерини Вікторівни, і не є їх близькою особою.

Відзначаючи високий науковий рівень дисертаційного дослідження, його структурно-логічну побудову, наукову новизну, слід зауважити, що **робота містить низку дискусійних питань та положень, які дозволять ще краще зрозуміти її**

значення і розкрити зміст теми. Зазначені питання потребують розкриття і додаткової аргументації під час публічного обговорення, зокрема:

1. У дисертації обґрунтовується функціонування воєнної дипломатії в площинах *jus ad bellum*, *jus in bello* та *jus post bellum*. Водночас потребує додаткового обґрунтування доцільність включення *jus post bellum* до міжнародно-правової характеристики воєнної дипломатії, оскільки зазначена концепція залишається переважно доктринальною та не має чіткого нормативного закріплення в системі міжнародного права. У зв'язку з цим доцільно було б детальніше розкрити критерії, які дозволяють розглядати *jus post bellum* як самостійну правову площину функціонування воєнної дипломатії.

2. Авторкою воєнна дипломатія визначається як дипломатична діяльність, що здійснюється у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом, застосуванням сили чи погрозою силою. У цьому контексті потребує уточнення з якого саме моменту, на думку авторки, виникають міжнародно-правові підстави для функціонування воєнної дипломатії та які критерії, на думку авторки, дозволяють відмежувати на цій стадії воєнну дипломатію від превентивної дипломатії?

Разом з тим, наведені міркування не впливають на загальну високу оцінку дисертаційного дослідження, належний рівень його виконання, а лише спрямовані на доповнення і краще з'ясування наукових положень, які виносяться на публічний захист, і повинні стати предметом дискусійного обговорення під час його проведення.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

1. Дисертаційне дослідження Жакун Маргарити Юріївни на тему «Воєнна дипломатія в міжнародно-правовій доктрині» є самостійною, завершеною, комплексною та оригінальною кваліфікаційною науковою працею, у якій розв'язано актуальне наукове завдання щодо формування цілісної міжнародно-правової

концепції воєнної дипломатії як самостійної категорії міжнародно-правової доктрини. Отримані результати є науково обґрунтованими, характеризуються новизною та мають теоретичне і практичне значення для розвитку науки міжнародного права.

2. Дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 293 «Міжнародне право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), а також Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

3. Жакун Маргарита Юріївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

**Рецензент,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного та
європейського права
Національного університету
«Одеська юридична академія»**

Оксана БЄЛОГУБОВА